

ΚΑΤΑΚΟΜΒΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ- CATACOMBA DI SAN GIOVANNI

Η κατακόμβη του Αγίου Ιωάννη ιδρύθηκε τον 4^ο αιώνα μ.Χ. μετά την διακήρυξη της ανεξιθρησκείας από τον Μέγα Κωνσταντίνο το 313 μ.Χ. και επομένως μετά την ελευθερία της λατρείας του χριστιανισμού. Συνεπώς αυτός ο τόπος γεννάται από μία κοινότητα πιστών που δεν χρειαζόταν να κρύβει πλέον τη πίστη του.

Οι τυπολογίες ταφής που συναντώνται είναι κανονικές: τύπος *loculo* (μικρές ορθογώνιες ταφές κατά μήκος των τοίχων για την ταφή συνήθως των παιδιών), αρκοσόλια, (ταφές πιο πολύπλοκες, συνήθως διακοσμημένες με ζωγραφική, που μπορούσαν να φιλοξενήσουν ακόμη και ολόκληρες οικογένειες), και απλοί λάκκοι στη γή (ταφές σκαμμένες στο έδαφος, λιγότερο πολυτελής, τυπικές της έντονης ανάπτυξης της νεκρόπολης).

Η κατακόμβη του Αγίου Ιωάννη κατασκευάστηκε ακολουθώντας την εγκατάσταση ενός προγενέστερου ελληνικού υδραγωγείου, σύμφωνα με ένα χάρτη που ακολουθεί το στρατόπεδο ρωμαϊκού στρατού, το κάστρο, *il castrum*. Από μία μοναδική είσοδο ξεκινά η κεντρική γαλαρία *il decumanus maximus* από την οποία ξεκινούν άλλες πέντε μικρότερες, *cardines*, προς τον βορρά και άλλες προς το νότο. Αυτές οι γαλαρίες κατευθύνονται προς τις ροτόντες, που χρησιμοποιούνταν για την λειτουργία και τη προσευχή, σκαμμένες στις κιστέρνες του προγενέστερου υδραγωγείου.

Η πρώτη ροτόντα που συναντάται στη νότια ζώνη, είναι εκείνη της Μαρίας, που ονομάστηκε έτσι από την παρουσία μιας επιγραφής στο άνω τμήμα ενός αρκοσολίου. Από το νότιο τμήμα της ροτόντας ξεκινά μία μικρή γαλαρία, στην οποία βρίσκεται το αρκοσόλιο του μητροπολίτη Συρακούσιου, στο κάτω μέρος του οποίου διακρίνονται καθαρά το μονόγραμμα του Κωνσταντίνου και δύο βάρκες σε σχήμα ψαριού. Για τους πρώτους χριστιανούς η βάρκα συμβόλιζε την εκκλησία. Το ψάρι ιδιαίτερα ήταν μία ακροστιχίδα της οποίας τα αρχικά γράμματα στα ελληνικά (ΙΧΘΥΣ) σχηματίζουν τη φράση: *Ιησούς Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ*. Εκείνη της Μαρίας την διαδέχεται η ροτόντα της Αδελφίας. Εδώ το 1872 ο αρχαιολόγος Cavallari θα φέρει στο φως μία μαρμάρινη σαρκοφάγο, που φυλάσσεται σήμερα στο μουσείο Paolo Orsi, στην οποία είναι σκαλισμένες 62 ανθρώπινες μορφές και άλλες σκηνές από την Καινή και Παλαιά Διαθήκη. Στο κέντρο βρίσκουμε ένα κοχύλι που φιλοξενεί τις προτομές της Αδελφίας και του συζύγου της, συμβούλου του Βαλέριου.

Συνεχίζοντας, ακολουθεί η ροτόντα των σαρκοφάγων (ή των επτά παρθένων). Η εύρεση μιας επιγραφής αφιερωμένης στις παρθένες Φιλομήνα και Φωτεινή, επιτρέπει να υποθεθεί η παρουσία τους σε μία από τις πρώτες μοναστικές κοινότητες. Επιστρέφοντας προς τα πίσω, συναντάται το *cubicolo* του Ευσέβιου, μία μικρή ορθογώνια κιστέρνα, στην οποία βρέθηκε η ταφή που προσωρινά φιλοξένησε τα οστά του Πάπα Ευσέβιου, πριν μεταφερθούν στην κατακόμβη του Καλλίστου στη Ρώμη. Πάντα σ' αυτή τη κιστέρνα επιγραφική μαρτυρία χρονολογεί τον θάνατο της Ευσκίας την ημέρα της γιορτής της Αγίας Λουκίας (προστάτη των Συρακουσών) στις 13 Δεκεμβρίου. Η επιγραφή είναι μεγάλης σπουδαιότητας αφού μαρτυρεί την λατρεία της αγίας από τον 5^ο αιώνα. Ξαναγυρνώντας στην γαλαρία *decumanus maximus*, σταματούμε στο αρκοσόλιο της Δεοδάτας διακοσμημένο σε όλη του την έκταση από τοιχογραφίες. Στο πάνω μέρος παριστάνεται ο Χριστός να στεφανώνει τη νεκρή, κίνηση που συμβολίζει την είσοδο της στο παράδεισο. Στα πλάγια οι απόστολοι Πέτρος και Παύλος. Στο βόρειο τμήμα της κατακόμβης, που την διατρέχει η γαλαρία *decumanus minor*, συναντούμε την ροτόντα της Αντιόχειας, ένα αληθινό Πάνθεον, διαμορφωμένο στο υπέδαφος, το οποίο προσεγγίζεται διαμέσου μιας σκάλας. Στα πλευρά αυτής διακρίνουμε τα ίχνη που έχουν αφήσει κίονες που υπήρχαν οι οποίοι

έφεραν κιονόκρανα. Στην αρχή της δεύτερης βόρειας γαλαρίας της κατακόμβης, βρίσκουμε τον επονομαζόμενο "τάφο του Αγίου". Όπου, πάνω στην πλάκα κάλυψης διακρίνουμε τα σημάδια ενός αρχαίου τυπικού: το *refrigerium* που αποτελούνταν από ένα έδρανο για τη λατρεία του νεκρού κατά τις *dies natalis* (την επέτειο του θανάτου). Διαμέσου των τριών οπών της πλάκας, γίνονταν δεήσεις με κρασί, γάλα και μέλι οι οποίες έφταναν στο νεκρό.

Η κατακόμβη καθώς επίσης και η κοντινή βασιλική, δέχτηκαν γρήγορα την βεβήλωση εισβολέων που έφθασαν στις Συρακούσες, όπως οι Βάνδαλοι, οι Γότθοι και οι Σαρακηνοί. Αυτές οι επαναλαμβανόμενες βιαιότητες, άφησαν σ' αυτή τη νεκρόπολη μόνο τον "απογυμνωμένο σκελετό", για να χρησιμοποιήσουμε τις λέξεις του αρχαιολόγου Paolo Orsi.

Μόνο μ' αυτόν το τελευταίο αυτή η "υπόγεια πόλη των νεκρών" άρχισε να αναδεικνύεται με μία συστηματικότητα στα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα.

ΚΡΥΠΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ-CRIPTA DI SAN MARCIANO

Σύμφωνα με την παράδοση, το 39 μ.Χ. ο Μαρκιανός έφτασε στις Συρακούσες για να κηρύξει το ευαγγέλιο. Η γερουσία θα θορυβηθεί από την εξάπλωση της νέας θρησκείας, μα τελικά οι Ιουδαίοι θα είναι αυτοί που θα εκτελέσουν με λιθοβολισμό τον μητροπολίτη του 68 μ.Χ. Τα λείψανά του, σήμερα αφιερωμένα στον καθεδρικό ναό της Γαέτας, ήταν αρχικά τοποθετημένα σε μία ταφή κοντά στο τόπο του μαρτυρίου του, κατασκευασμένη με τέτοιο τρόπο που να επιτρέπει στους πιστούς να μπορούν ν' αγγίζουν το σώμα του Αγίου.

Με αφετηρία αυτό το τόπο οι χριστιανοί θα αρχίσουν να σκάβουν γαλαρίες για την ταφή των νεκρών τους. Από εδώ λοιπόν θα ξεκινήσει η κατασκευή της κατακόμβης που θα φιλοξενήσει στη συνέχεια τα σώματα πολλών συρακουσάνων εκτελεσμένων κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών διωγμών.

Η κρύπτη αποτελεί τον πρώτο τόπο της χριστιανικής λατρείας σε όλη τη Δύση, βρίσκεται σε βάθος πέντε μέτρων και περιλαμβάνει την ταφή του Αγίου Μαρκιανού. Σύμφωνα με τις Πράξεις των Αποστόλων (Πρ.28,12), απ' αυτό το τόπο θα περάσει στη συνέχεια και ο Απόστολος Παύλος το 61 μ.Χ.(κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του προς τη Ρώμη), όπου θα παραμείνει για τρεις μέρες με την χριστιανική κοινότητα των Συρακουσών.

Κατά την βυζαντινή περίοδο η κρύπτη θα διευρυνθεί και θα διαμορφωθεί σε ένα σταυροειδή ελληνικό ναό, με τρεις αψίδες και κίονες που φέρουν ιωνικά κιονόκρανα. Σε μερικά σημεία είναι ορατά ορισμένα κατάλοιπα από το αρχικό δάπεδο που ήταν κατασκευασμένο με την τεχνική *opus sectile* και των τοιχογραφιών με την Αγία Λουκία, τον Άγιο Μαρκιανό, τον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο τον Απόστολο Πέτρο και Παύλο.

Στη συνέχεια οι Νορμανδοί θα ανακατασκευάσουν τοπικά την κρύπτη, δημιουργώντας τέσσερα πολύπλοκα κιονόκρανα, το καθένα από τα οποία φέρει το σύμβολο κάθε ευαγγελιστή. Το 12ο αιώνα η είσοδος της κρύπτης θα διαμορφωθεί με την κατασκευή μίας οξυκόρυφης καμάρας, από την οποία ξεπηδά ένα γεράκι, σύμβολο του Φρειδερίκου II της Σαβοΐας.

**Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗ ΣΤΙΣ
ΚΑΤΑΚΟΜΒΕΣ – LA BASILICA DI SAN GIOVANNI EVANGELISTA ALLE
CATACOMBE**

Η βασιλική του Αγίου Ιωάννη κατασκευάστηκε τον 6^ο αιώνα από τους βυζαντινούς. Η εκκλησία ήταν προσανατολισμένη από ανατολή προς δύση, χωρισμένη σε τρία κλίτη με 12 δωρικούς κίονες. Την Αγία Τράπεζα την αποτελούσε μία σαρκοφάγος, η αρχική θέση της οποίας ήταν στο κέντρο του μεσαίου κλίτους, όπου σε μεταγενέστερη φάση μεταφέρθηκε στο ιερό. Στη συνέχεια η βασιλική θα αλλάξει πολλές μορφές εξαιτίας των ετών και αλληπάλληλων βεβηλώσεων των εκάστοτε κατακτητών. Επίσης η βασιλική θα έρθει αντιμέτωπη και με φοβερούς σεισμούς (1169, 1693, 1908). Μετά το δεύτερο σχίσμα των εκκλησιών δεν θα μεταβληθεί για τους επόμενους δύο αιώνες. Αργότερα θα ανακατασκευαστεί χάρις στις προσφορές των πιστών. Η δεύτερη φάση της εκκλησίας, χαρακτηρίζεται από ένα νέο προσανατολισμό της από βορρά προς νότο και από μία νέα είσοδο στη νότια πλευρά. Η τελευταία κατάρρευση έρχεται με τον σεισμό του 1908, που δεν την ακολουθεί καμία ανακατασκευή με αποτέλεσμα η εκκλησία έως σήμερα να είναι ανοιχτή προς τον ουρανό. Απομένουν οι τοίχοι, κατασκευασμένοι από υλικά σε δεύτερη χρήση, η κύρια είσοδος, διακοσμημένη με ένα χονδρό ρόδακα (12^{ος} αιώνας), κατασκευασμένος από τους Νορμανδούς, " μια από τις πιο όμορφες της μεσαιωνικής Σικελίας" (G. Agnello).